

Bilim ve Araştırma Etiği

Editörler:

Kürşad YILMAZ

Recep Serkan ARIK

5. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Kürşad YILMAZ - Dr. Öğr. Üyesi Recep Serkan ARIK

BİLİM VE ARAŞTIRMA ETİĞİ

ISBN 978-605-241-831-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2019, Ankara

5. Baskı: Temmuz 2023, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Ltd. Şti.
Çetin Emeç Bulvarı 1314. Cadde No: 37A-B Çankaya/ANKARA
Tel: (0312) 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Türkiye’de öğretmen yetiştirme programları belli aralıklarla güncellenmektedir. Son güncelleme 2018-2019 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmuştur. Bu güncelleme kapsamında Bilim ve Araştırma Etiği dersi genel kültür seçmeli dersleri arasında yer almış ve öğretmen yetiştirme lisans programlarına eklenmiştir. Dersin amacı genel olarak, öğretmen adaylarına “bilim, bilimin doğası, gelişimi ve bilimsel araştırma; etik kavramı ve etik kuramları; araştırma ve yayın etiği; araştırma sürecinde etik dışı davranışlar ve etik ihlalleri; yazarlık ve telifle ilgili etik sorunlar; taraflı yayın, editörlük, hakemlik ve etik; yayın etiği ve yayın sürecinde etik dışı davranışlar; araştırma ve yayın etiğiyle ilgili yasal mevzuat ve kurullar; etik ihlallerin tespitinde izlenecek yollar; sık görülen araştırma, yayın etiği ihlalleri ve bunları önlemeye dönük yöntemler” hakkında bilgi vermek ve etik ilkeler konusunda farkındalık oluşturmaktır.

İyi öğretmen iyi bir öğrencidir sözünden hareketle iyi öğretmenlerin iyi birer araştırmacı olması da gerekmektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin bilimsel araştırma süreci ve yöntemleri ile ilgili bilgi, beceri ve gerekli tutumlara sahip olması son derece önemlidir. Bilimsel araştırma süreci söz konusu olduğunda uyulması gereken bir takım ilke, kural ve değerlerden bahsedilebilir. İşte bu ilke, kural ve değerler genel olarak bilim ve araştırma etiğinin çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçeve, uyulması gereken ilkeleri belirlediği gibi, yapılmaması gereken etik dışı davranışların da belirleyicisi olmaktadır. Kitapta bu ve benzeri konular alanında uzman kişilerce ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kitap öğretmen adaylarına ve diğer fakültelerde lisans ve lisansüstü öğretim düzeyinde benzer dersleri alan öğrencilere ve bilim ve araştırma etiği konularına ilgi duyan kişilere dönük bir kaynak kitap olarak tasarlanmıştır.

Kitapta ilk önce, “Bilim, Bilimin Doğası, Gelişimi, Bilimsel Araştırma, Etik, Etik Kuramları, Öğretmenlik Meslek Etiği, Bilim, Araştırma ve Yayın Etiği” kavramları açıklanmıştır. Daha sonra araştırma sürecindeki etik ilkeler, etik dışı davranışlar ve etik ihlallerden bahsedilmiş ve “Aşırma, Sahtecilik, Çarpıtma, Çoklu Yayın, Dilimleme, Haksız Yazarlık ve Diğer Etik İhlal Türleri” ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Son yıllarda artan teknoloji ile birlikte bilimsel araştırma sürecindeki önemli konulardan biri olan “Verilerin Çevrimiçi Toplanması, Saklanması ve Etik” konusuna da yer verilmiştir. Kitapta ayrıca tez danışmanlarının, jüri üyelerinin, dergi editörlerinin ve makale hakemlerinin uyması gereken etik ilkeler de ele alınmıştır. Bilimsel araştırma sürecindeki etik ihlalleri son yıllarda engellemek adına bazı tedbirler alınmaktadır. Bu bağlamda kitapta “Araştırma ve Yayın Etiğiyle İlgili Yasal Mevzuat ve Kurullar” ve “Bilimde Etik Dışı Davranışlar: Sebepler, Önlemler, Çözüm Önerileri ve İntihal Tarama Programları” gibi konulara da yer verilmiştir.

Kitabı okuyucu ile buluşturan Pegem Akademi Yayıncılık yöneticilerine ve çalışanlarına teşekkür eder, Bilim ve Araştırma Etiği ile ilgili konulara ilgi duyan kişilere yararlı olmasını dileriz.

Editörler

Kürşad YILMAZ

ORCID No: 0000-0002-3705-5094

Recep Serkan ARIK

ORCID No: 0000-0003-3019-7417

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Kürşad YILMAZ - Dr. Öğr. Üyesi Recep Serkan ARIK

1. Bölüm: Bilim, Bilimin Doğası, Gelişimi ve Bilimsel Araştırma

*Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Salih ŞİMŞEK, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-9764-3285*

2. Bölüm: Etik Kavramı, Etik Kuramları ve Öğretmenlik Meslek Etiği Doç.

*Doç. Dr. Duygu KOÇAK, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3211-0426*

3. Bölüm: Bilim, Araştırma ve Yayın Etiği

*Dr. Öğr. Üyesi Recep GÜR, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3686-4199
Prof. Dr. Mehmet ÖZBAŞ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-7830-4763*

4. Bölüm: Araştırma Sürecinde Etik İlkeler, Etik Dışı Davranışlar ve Etik İhlaller

*Doç. Dr. Hatice KUMANDAŞ ÖZTÜRK, Artvin Çoruh Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3636-3690*

5. Bölüm: Yayın Etiği ve Yayın Sürecindeki Etik Dışı Davranışlardan Aşırma

*Dr. Öğr. Üyesi Hatice Gonca USTA, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
ORCID No: 0000-0001-7276-9589*

6. Bölüm: Yayın Etiği ve Yayın Sürecindeki Etik Dışı Davranışlardan Sahtecilik, Çarpıtma, Çoklu Yayın ve Dilimleme

*Dr. Öğr. Üyesi Fazilet TAŞDEMİR, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-0430-9094*

7. Bölüm: Haksız Yazarlık ve Diğer Etik İhlal Türleri

*Dr. Öğr. Üyesi Recep Serkan ARIK, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3019-7417*

8. Bölüm: Verilerin Çevrimiçi Toplanması, Saklanması ve Etik

Doç. Dr. Eren Can AYBEK, Pamukkale Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-3040-2337

9. Bölüm: Danışmanlık, Jüri Üyeliği, Editörlük, Hakemlik ve Etik

Prof. Dr. Kürşad YILMAZ, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3705-5094

10. Bölüm: Araştırma ve Yayın Etiğiyle İlgili Yasal Mevzuat ve Kurullar

Öğr. Gör. Melike Burcu YILMAZ, Giresun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0002-3580-3853

11. Bölüm: Bilimde Etik Dışı Davranışlar: Nedenleri, Önlemler, Çözüm Önerileri ve İntihal Tarama Programları

Dr. Öğr. Üyesi Gizem UYUMAZ, Giresun Üniversitesi
ORCID No: 0000-0003-0792-2289

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölmeler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

BİLİM, BİLİMİN DOĞASI, GELİŞİMİ VE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

Bilgi	2
Bilim	5
Bilimsel Yöntem.....	5
Yararlanılan Kaynaklar	11

2. BÖLÜM

ETİK KAVRAMI, ETİK KURAMLARI VE ÖĞRETMENLİK MESLEK ETİĞİ

Değerler-İnsan İlişkilerinde Uyumun Temelidir	14
Ahlak-Toplumdaki Uyumun Temelidir	15
Etik-Toplumdaki ve Sosyal Düzendeki Uyumun Temelidir.....	15
Değer Nedir?	16
Ahlak Nedir?	17
Etik Nedir?.....	17
İlke ve Etik İlke	20
Etik Kuramlar.....	24
Teleolojik Etik.....	26
Aksiyolojik Etik	27
Deontolojik Etik	27
Etik Çeşitleri Nelerdir?	28
Öğretmenlik Meslek Etiği.....	31
Etik Dışı Davranışlar, Etik İnkilemler ve Etik Karar Verme Süreci.....	37
Yararlanılan Kaynaklar	41

3. BÖLÜM

BİLİM, ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ

Giriş.....	46
Bilim-Etik İlişkisi.....	46
Disiplinsiz (Dikkatsiz veya Özensiz) Araştırma-Etik Dışı Davranış Ayırımı.....	47
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğinde Kapsam	49
Araştırma Süreci ve Sonuçlarıyla İlgili Etik Kurallar.....	50
Öğrenciler İçin Akademik Dürüstlük ve Etik.....	54
Üniversite Öğrencilerinin Hakları	54
Üniversite Öğrencilerinin Sorumlulukları.....	56
Uyulması Gereken Kurallar ve Dürüstlük İlkeleri.....	57
Kopya, İntihal, Uydurma, Suç Ortaklığı, Belge Sahteciliği vb.....	58
Akademik Dürüstlüğün Desteklenmesi.....	59
Yararlanılan Kaynaklar	60

4. BÖLÜM

ARAŞTIRMA SÜRECİNDE ETİK İLKELER, ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR VE ETİK İHLALLER

Etik İlkeler	66
Araştırma Profesyonelliğine Karşı Duyulan Sorumluluk.....	66
Araştırmanın Katılımcılarına Karşı Sorumluluk	67
Topluma Karşı Sorumluluk.....	68
Etik Dışı Davranışlar ve Etik İhlaller	71
1. Aşırma (Plagiarism).....	72
2. Uydurma (Fabrication)	73
3. Saptırma veya Çarpıtma (Falsification)	73
4. Yayın Tekrarı (Duplication)	73
5. Dilimleme (Salami/Slicing)	73
6. Destekleyenleri Belirtmeme	73
7. Yazarlık Hakkı/Hayali Yazarlık.....	74
Akademik Alanda En Sık Başvurulan Etik Dışı Davranışlar.....	74
Yararlanılan Kaynaklar	77

5. BÖLÜM

YAYIN ETİĞİ VE YAYIN SÜRECİNDEKİ ETİK DİŐİ DAVRANIŞLARDAN AŞIRMA

AŞırma/İntihal/Plagiarizm Nedir?.....	80
Kaynak Göstermenin Bilimsel İŐlevi	82
Kaynak Göstermede Kurallar ve Etik Sorunlar.....	83
İntihal ve Yaptırımları.....	87
Çarpıcı İntihal Örnekleri.....	89
Yararlanılan Kaynaklar	90

6. BÖLÜM

YAYIN ETİĞİ VE YAYIN SÜRECİNDEKİ ETİK DİŐİ DAVRANIŞLARDAN SAHTECİLİK, ÇARPITMA, ÇOKLU YAYIN VE DİLİMLEME

Yayın Etiği ve Yayın Sürecindeki Etik Dışı Davranışlar.....	94
Sahtecilik-Uydurma (Fabrication, Desk-Research, Dry-Lab).....	95
Yararlanılan Kaynaklar	106

7. BÖLÜM

HAKSIZ YAZARLIK VE DİŐER ETİK İHLAL TÜRLERİ

Giriş.....	110
Yazarlık Hakları	111
Yazarlık Sıralamasında Etik Sorunlar	113
Haksız Yazarlık.....	114
Yazarlık ve Telifle İlgili Etik Sorunlar	117
Diğer Etik İhlal Türleri	118
Yararlanılan Kaynaklar	119

8. BÖLÜM

VERİLERİN ÇEVİRİMİÇİ TOPLANMASI, SAKLANMASI VE ETİK

Giriş.....	122
Çevrimiçi Veri Toplamada Kullanılan Araçlar.....	122
Google Formlar	122
SurveyMonkey.....	123
LimeSurvey	124
Çevrimiçi Veri Toplamada Etik Sorunlar.....	125
Çözüm Önerisi	129
Sosyal Medya ve Forumlardan Toplanan Veriler.....	131
Verilerin Çevrimiçi Saklanmasında Etik Sorunlar	131
Yararlanılan Kaynaklar	135

9. BÖLÜM

DANIŞMANLIK, JÜRİ ÜYELİĞİ, EDITÖRLÜK, HAKEMLİK VE ETİK

Giriş.....	138
Tez Danışmanları ve Jüri Üyeleriyle İlgili Etik Kurallar.....	138
Editörlük ile İlgili Etik Kurallar	153
Hakemlik ile İlgili Etik Kurallar	161
Yararlanılan Kaynaklar	170

10. BÖLÜM

ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİYLE İLGİLİ YASAL MEVZUAT VE KURULLAR

Giriş.....	176
Bilimsel Kodlar ve Genel İlkeler.....	177
Türkiye’de Bilimsel Etik Çerçevesinde Yasal Sorumluluklar.....	182
Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri.....	184
Yükseköğretim Kurumlarında Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği.....	185
Üniversite Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulları.....	186
TÜBİTAK Araştırma ve Yayın Etiği Kural ve Esasları.....	187
Türkiye’de Bilimsel Araştırmada Etik İzinlerde İzlenecek Adımlar.....	188
Yararlanılan Kaynaklar.....	194

11. BÖLÜM

BİLİMDE ETİK DIŞI DAVRANIŞLAR: SEBEPLER, ÖNLEMLER, ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE İNTİHAL TARAMA PROGRAMLARI

Giriş.....	198
Bilimde Etik Dışı Davranışların Nedenleri.....	198
Bilimde Etik Dışı Davranışlar İçin Çözüm Önerileri ve Alınabilecek Önlemler.....	200
İntihal Tarama Programları.....	202
Örnek İntihal Raporu Oluşturma.....	204
Yararlanılan Kaynaklar.....	218

1. BÖLÜM

BİLİM, BİLİMİN DOĞASI, GELİŞİMİ VE BİLİMSEL ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Salih ŞİMŞEK, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Kazanımlar:

- Bilgi kavramını anlar.
- Bilgi edinme yollarını bilir.
- Bilim, bilimsel yöntem ve bilimsel bilgi kavramlarını bilir.
- Bilimsel bilginin diğer bilgi kaynaklarından farkını anlar.